

QIVÍTUT, GRØNLANDSKE FJELDGANGSMÆND

Af stud. mag. *Inge Parbøl*

Man skal ikke have opholdt sig ret længe i Grønland, før man hører om qivítut, d.v.s. mennesker, som har forladt samfundet for at leve alene oppe mellem fjeldene. Nogle anser disse fjeldgangsmænds eksistens og alle de brogede forestillinger, der knyttes til dem, udelukkende som et udslag af grønlændernes fri fantasi. Men så lige-til er det nu ikke, for der er faktisk tilfælde, omend de er ret sjældne, hvor folk virkelig er blevet qivítut. Enten er de da vendt hjem, mens tid var, inden kulden og sulten dræbte dem, eller de er omkommet efter kortere eller længere tids ophold i ødemarken. Især i ældre tid, da folk var dygtigere fangere og mindre afhængige af tilførsler udefra af proviant og fangstredskaber (ammunition), var det muligt for en vis tid at opret-holde livet alene ude i naturen.

På dette grundlag har den grønlandske folkefantasi skabt et væld af mere eller mindre mærkelige historier om qivítuts liv og forunderlige egenskaber, og de udgør stadig en levende del af det grønlandske folks bevidsthed. Her blandes hedenske og kristne forestillinger, og her mødes fantasi og virkelighed, og på den måde opstår der den dag i dag nye æventyr og historier i Grønland.

Det hænder hver dag mange steder i verden, at et menneske beslutter sig til at gå bort fra familie og alt, hvad der binder ham til samfundet, enten for at forsvinde mellem ukendte mennesker i fremmede byer eller for at trække sig tilbage til ensom-heden i naturen. I Grønland eksisterer den første mulighed imidlertid ikke. De bebo-ede pladser er her alt for små; der vil straks blive lagt mærke til en nyankommen, og rygter og oplysninger forplanter sig hurtigt op og ned langs kysten. Chancerne for ukendt at slippe bort over havet er også meget små, men muligheden for at blive taget ombord af udenlandske fiskere og fangstfolk foreligger dog. Måske er det vir-kelig sket enkelte gange.

I Sydgrønland fortælles der om tre mænd, der for en del år siden i kajak skulle ro ind til den nærliggende koloni med en eller anden besked fra deres udstedsbestyrer. Det var fint vejr, klart og stille. Undervejs gik de i land på et lille næs for at lave mad. Da de igen skulle videre, sagde den ene til de to andre, at de bare skulle ro lidt i for-vejen, han ville komme straks efter. Efter nogen tids forløb blev de urolige, fordi han

stadig ikke viste sig, de vendte om, men han var ikke at se nogetsteds. De ledte længe, men fandt intet spor hverken af manden eller hans kajak.

Under krigen skete der imidlertid det, at en grønlandsk kendtmand (lods) ombord på et amerikansk krigsskib traf en matros, der talte grønlandsk. De gik sammen ned i hans kahyt, og her så den grønlandske kendtmand et billede af matrosen med hans navn skrevet nedenunder. Da kendtmanden senere kom hjem, fortalte han om sit møde og nævnedes matrosens navn. Der var da straks nogle, der kunne fortælle, at det netop var navnet på den mand, der på så mystisk vis var forsvundet for år tilbage. Forklaringen skulle være den, at manden var roet til havs og der taget op af et fangstskib og på den måde kommet til Amerika.

Men i almindelighed søger qivítut ensomheden mellem fjeldene i det store, øde indland.

Fjældgangsmænd er første gang omtalt i litteraturen af Niels Egede (Hans Egedes yngste søn). Han skriver i sin dagbog fra 1741: »Den 29. (dec.) kom een Grønlænder fra Iise-Fjorden, han fortalte at for nogle Dage siden, var en Grønlænder gaaet til Fiels, for at blive en Eremit, siden hans Kone elsket en anden Mand, de fortalte og, at de havde seet een op til Fiels i Sommer, som var bortrømt for mange Aar siden, og da de andre ville have ham hjem med sig, truede han dem med Bue og Piile, saa de maatte lade ham fare med Fred.«¹⁾

Årsagerne til qivítoq-reaktionen kan være mange forskellige, men hvor det drejer sig om en mand, og de allerfleste qivítut er mænd, står der næsten altid en kvinde bag.

Ofte er det ulykkelige ægteskabelige forhold, der ligger til grund for flugten, og gemytternes uoverensstemmelse har undertiden fået manden til at trække sig tilbage til stilheden og ensomheden i ødemarken. Siden kristendommens indførelse og indtil for ganske nylig har skilsmisse jo heller ikke været mulig i Grønland.

Årsagen kan også være den, at manden ikke kan blive gift med den pige, han gerne vil have, enten fordi forældrene modsætter sig det, – især tidligere havde forældrene stor myndighed over deres børn, – eller også fordi pigen ikke vil have ham. En mand i Jakobshavn fortalte mig engang, at hans bedstemoder, der var en stor flot pige, havde afslået et frieri fra en lille, splejset mand, og denne var da i sin store sorg og græmmelse gået til fjelds som qivítoq og aldrig siden set.

I ældre tider kunne det også ske, at folk, der følte sig truet på livet af andre, flygtede bort til ubeboede steder. På øen Disko ligger der således et sted, der heder Qivítut, som ifølge traditionen skal have fået sit navn af, at en enke, der blev beskyldt for hekseri og derfor frygtede for at blive dræbt, flygtede med sine børn og bosatte sig på dette ensomme sted.²⁾

¹⁾ Niels Egede: *Tredie Continuation af Relationerne betreffende den Grønlandske Missions Tilstand og Beskaffenhed*. ed. H. Ostermann. Meddelelser om Grønland, bd. 120, 1939, p. 171.

²⁾ Grønland i Tohundredeåret for Hans Egedes Landing. 1921, I, p. 341.

Har et menneske fået den offentlige mening imod sig og er blevet latterliggjort, hvad der er noget af det værste, der kan hænde for en i de små grønlandske samfund, kan det ske, at han en skønne dag ikke længere kan holde nervepresset ud, og går bort for at blive qivítóq.

Også skamfølelse kan få et menneske til at unddrage sig sine medmenneskers selskab.

Eller måske har qivítóq'en følt sig forurettet og uretfærdigt behandlet derhjemme.

Undertiden synes det, at årsagen til flugten har været ret ubetydelig, og vedkommende er da stukket af som følge af en pludselig hysterisk reaktion.

Endelig må nævnes de tilfælde, hvor et menneske på een gang har følt sig så voldsomt draget af ødemarkens store ensomhed, at han uden ydre påviselig grund helt har afskåret forbindelsen med omverdenen.

Man hører sjældent om moderne kvindelige qivítut, men i de ældre sagn forekommer en del tilfælde. Det drejer sig dels om kvinder, der er blevet mishandlet, og dels om unge, ugifte piger, der skal have et barn. En qivítóq af den sidstnævnte art kaldes kinguneralik og var særlig farlig at møde.³⁾

Når kvinder så sjældent bliver qivítut, skyldes det, at de i højere grad end manden føler sig knyttet til hjemmet, især hvis der er børn. Deres chancer for at klare sig alene i ødemarken er jo også ret minimale.

Det hænder også, at en mand og en kvinde flygter bort og bliver qivítut sammen, hvis der er noget, der hindrer dem i at blive gift indenfor samfundets rammer.

Når et menneske forlader sine medmennesker og går til fjelds for at blive qivítóq, er det ikke bare en flugt. Det er også en hævn, og hævn giver fred i sindet, i hvert fald for en tid.

Det er altid en farlig sag for den enkelte at stille sig uden for samfundet, men også for samfundet kan det blive skæbnesvangert. De grønlandske bopladser bestod, og gør det for en stor del endnu, kun af nogle få huse, og tabet af en fanger sådan et sted kunne få alvorlige følger. Hertil kommer de psykiske momenter i sagen: selvbebrejdelser, fordi man har været med til at drive et menneske så langt ud, og ikke mindst frygten for hævn.

På grund af denne indstilling overfor qivítut er det ikke helt ualmindeligt, at folk, hvem noget går imod, truer med at blive qivítut, hvis de ikke får deres vilje.

Niels Egede fortæller således, at der, dengang han skulle rejse til Danmark, kom en pige til ham og sagde, at hvis hun ikke måtte komme med til København, så ville hun gå til fjelds og blive eremit, for hun havde slet ikke kunnet sove om natten bare for tanker om Københavns herligheder, som hun havde hørt så meget om.⁴⁾

³⁾ H. Rink: Om Grønlændernes gamle Tro og hvad der af samme er bevaret under Kristendommen. Årbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1868, p. 214.

⁴⁾ Niels Egede: Tredie Continuation af Relationerne betreffende den Grønlandske Missions Tilstand og Beskaffenhed. ed. H. Ostermann. Meddelelser om Grønland, bd. 120, 1939, p. 206.

En qivitoq besøger en boplads. Tegning fra Rinks »Eskimoiske Eventyr og Sagn: «— der saae de ham staaende i det klare Maaneskin, hans Haar var kridthvidt, som om han havde en Hætte af Hareskind, men hans Ansigt var ganske sort, og han havde Klæder af Rensskind — —«

Missionær Glahn fortæller i sin dagbog for året 1766 om en hedensk grønlander, der havde taget sig en medhustru. Hans første kone benyttede imidlertid enhver lejlighed til at gøre vrøvl og skælde ud over det i håb om, at manden til slut skulle blive ked af det og forskyde medhustruen. Selv var hun ikke bange for at blive forskudt, da hun var ung og havde flere børn. Men så skete der det, at manden besluttede sig til at blive qivitoq og gik til fjelds. Næppe havde hun fået det at vide, før hun gjorde stor alarm og sendte folk ud, der bragte manden, som ikke gjorde den ringeste modstand, tilbage.

»Alting blev nu roeligt i Huuset og han beholder sin Medhustrue, uden at Konen torde tale noget derimod«. ⁵⁾)

De, der går bort som følge af en pludselig indskydelse uden nogen forberedelser og uden at tage noget med sig, omkommer uden tvivl efter kort tids forløb, i hvert fald vil de ikke kunne klare sig en vinter igennem. Men der er jo også qivítut, der nøje har planlagt og gennemtænkt det hele i forvejen og lagt depoter ud med proviant og fangstredskaber, især ammunition. Som regel giver de afkald på deres kajak og lader den flyde bort; når folk så senere finder den tomme kajak, vil de straks regne med muligheden af, at ejeren er blevet qivítóq.

I de noget specielle og ret sjældne tilfælde, hvor en mand og en kvinde bliver qivítut sammen, gælder det i særlig grad om at holde boligen skjult, for at kvinden ikke en skønne dag skal blive overrasket af fremmede, medens manden er ude på jagt. Følgende beretning stammer fra Sydgrønland:

En gift mand forelskede sig brændende i en ung pige og så til sidst ingen anden udvej end at flygte bort med hende. De fandt en hule på toppen af et fjeld, godt gemt, men dog således at de havde oversigt over truende farer, og indrettede her deres hjem. Når manden kom hjem fra fangst, trak de de fangede sæler op igennem en elv, for at blodsporene ikke skulle røbe dem. Enkelte gange mødte han andre fangere ude på havet, men jog dem på flugt ved at true med sin løftede harpun. Det skete også engang, at han i sin kajak kom roende ind til et udsted og med harpunen i den ene hånd fik byttet sit medbragte spæk for ting, som de to havde hårdt brug for. Efter to års forløb vendte han dog tilbage til sin boplads. Folk var i begyndelsen bange for ham, men han angrede og blev en god mand. Hvad der blev af pigen, melder historien intet om.

Der er blevet fundet adskillige klippehuler, som man kan se, har været beboet i længere tid. Alene i Umanak distrikt opgives der at være fundet 15 sådanne qivítóq-boliger. ⁶⁾) Mest kendt er hulen ved Akugdlit i Christianshåb distrikt, som er omtalt flere gange i litteraturen. ⁷⁾) Den blev fundet for knapt 100 år siden. Der førte en nedtrampet sti op til hulen, og inde i den var der et ildsted og forråd, foruden at der fandtes et blødt leje af mos. Nogle få skridt derfra var en mindre hule, hvor qivítóq'en havde begravet sig selv, da han følte døden nærme sig. Indgangen til graven havde han selv lukket indefra med en sten. Ved siden af liget lå madrester, der viste, at han ikke var død af sult.

Man har også fund af qivítóq-huler, der er af nyere dato. På Nûgssuaq-halvøen bag ved Sarqaq skulle der således være fundet en qivítóq-hule foret med rensdyrskind. Den

⁵⁾ Missionær i Grønland Henric Christopher Glahns Dagbøger. . . ed. H. Ostermann. Det grønlandske Selskabs skrifter, IV, 1921, p. 61.

⁶⁾ Grønland i Tohundredeåret for Hans Egedes Landing 1921, I, p. 381.

⁷⁾ bl. a. Hammer: Undersøgelse af Grønlands Vestkyst fra 68° 20' til 90°. Meddelelser om Grønland, VIII, 1889, p. 23.

kan ret nøjagtig tidsbestemmes, idet der inde i hulen fandtes tobaksdåser af et bestemt mærke, som man en overgang under krigen fik fra Amerika.

Qivítóq'en må nu leve af, hvad han kan skaffe sig i indlandet, og han må sørge for at samle tilstrækkeligt forråd til de trange tider om vinteren. Han kan indsamle bær og spiselige planter og rødder, fange laks og ørreder i elve og søer med de bare hænder eller med lyster og bygge fiskespærrer og ruser, fange ryer og andre fugle med snarer eller ved at slå dem ihjel med stenkast, og han kan drive jagt på harer og rensdyr. Især før bæssens indførelse krævedes der stort snille og opfindsomhed af jægeren for at komme de sky rensdyr på skudhold. Også senere tiders qivítut har manglen på ammunition vel undertiden tvunget til at opøve færdighed med bue og pil.

Men af og til, særligt om vinteren, har qivítut i deres nød sneget sig ned til menneskenes huse og stjålet af deres forråd.

Når en qivítóq er gået ind til sit ensomme liv i ødemarken, ved han, at han nu må være forberedt på helt alene at imødesee trangtider, sygdom og alderdom. Men han håber og regner med, at han vil opnå nogle af de overnaturlige evner, som man plejer at tillægge qivítut, således at han uden større besvær vil kunne opretholde livet alene mellem fjeldene.

I den første grønlandske roman, der er skrevet af Mathias Storch, fortælles der om en fjeldgangsmænd, der ligger svag og frysende i sin klippehule og venter på at komme i besiddelse af qivítóq'ens overnaturlige egenskaber. Dag efter dag er gået, uden at der er sket noget, men pludselig en aften ser han i hulens mørke indgang to gloende øjne. Men, ak, det var blot en ræv, der flygtede bort, da han rejste sig op. Da begyndte han at forstå, at alle de historier intet havde på sig, som han havde hørt som barn om fjeldgangsmænd, der havde let ved at klare sig, fordi de kom i den ondes sold og derigennem fik overnaturlige evner.⁸⁾ Storch har skrevet dette for at overbevise sine landsmænd om, at qivítut er ganske almindelige, ulykkelige mennesker, og at der ikke er noget overnaturligt med i spillet.

Qivítut-historierne fortæller nemlig noget andet.

Ude i ødemarkens grå og tavse uhygge står nu det isolerede individ; helt uden kontakt, både materielt og åndeligt med det menneskelige, med samfundet. Men det er netop gennem ensomheden, at han skal opnå forbindelse med det overnaturlige. I de nyere fortællinger er det selve djævelen, han giver sig i vold, i ældre tider har det været andre uhyggelige dæmoner.

De første fem dage, eller endnu længere, er en prøvetid, hvor qivítóq'en endnu har mulighed for at vende hjem. I den tid kan han ikke indtage nogen føde, for hver gang han nærmer sig en elv eller sø for at drikke, forsvinder vandet, og han

⁸⁾ Mathias Storch: Singnagtugaq 1914. Oversat af Knud Rasmussen med titlen »En Grønlænders Drøm« 1915, p. 117.

må nøjes med at høre det risle bort, og hver gang han prøver på at spise noget, bliver det til sten.

Men når denne tid er forbi, er han for alvor blevet qivítóq, kan både spise og drikke og har fået qivítóq'ens overnaturlige evner, men har heller ikke længere mulighed for igen at slutte sig til menneskerne.

Han er nu blevet uhyre hurtig og let til bens; det hænger dog måske sammen med, at han er blevet en øvet løber på de mange rensdyrjagter. Men det siges også, at han nu kan flyve. Nogle strækker det ene ben ud og bøjer det andet under sig, andre kan nøjes med blot at række en lillefinger ud. Han opnår stor færdighed i at træffe alt, hvad han kaster efter. Han bliver alvidende. Han lærer at forstå dyrenes tale, ja nogle får endda evnen til at forvandle sig til dyr.

En gammel kone har fortalt mig, hvordan hun i sin barndom i nærheden af Egedesminde engang var ude sammen med nogle unge piger for at samle lyng til brændsel, da de pludselig fik øje på en uhyggeligt udseende mand med pels og bukser af forrevent rødt hundeskind. Grebet af angst styrtede de ned til deres båd, og da var det de så, at manden med et sæt kastede sig forover og løbende på alle fire fuldstændig som en hund flygtede op over fjeldene.

Man siger også, at qivítut får sort hud. Måske er det et indslag af den kristne religion: djævelens håndlangere fremstilles gerne sorte.

Når en qivítóq græder, og det gør han tit, er det uden tårer; det er fordi, huden omkring øjnene er sprængt. Nogle qivítut har øjne, der hænger helt ude af øjenhulerne, andres kindben er blevet helt blottede af for megen gråd.

Qivítut går som regel klædt i rensdyrskind, der ofte blot er snøret sammen. Nogle bruger store kapper af rensdyrskind, og undertiden fortælles det også, at de har støvler af flettet strå; begge dele er højst usædvanlige påklædningsgenstande for en grønlænder.

Qivítóq'en ved, at han aldrig skal dø, og han føler det som en stor ulykke. For en grønlænder i ældre tider stod døden nemlig ikke som noget frygteligt, men som noget ganske naturligt, og enhver så med sindsro sin død imøde uden at frygte noget ondt i en fremtidig tilværelse.

Knud Rasmussen fortæller, at der findes et land langt mod nord med evig mørke, hvor alle qivítut samles, når de er blevet meget gamle. Men først må de fortælle et menneske, hvem de er, og hvorfor de gik til fjelds. Når det er sagt, kan de drage bort.⁹⁾

Det hænder, at flere qivítut mødes og lever sammen, men som regel vandrer den enkelte dog ensomt omkring i den store ødemark. Han tænker på alt det, han forlod, på fællesskabet med andre mennesker, som han opgav. Der er ikke den samme fornøjelse

⁹⁾ Knud Rasmussen: Under Nordenvindens Svøbe 1906, p. 33.

*Qivitoq'en mentes at kunne flyve gennem luften og var usårbar af menneskenes pile.
Efter tegning af en grønlander.*

ved at gå på jagt nu, som der var tidligere. Han mindes, hvordan glædesråbene lød, når han kom hjem med sin fangst, for hans største og første pligt mod samfundet, at fange og uddele kødet, så ingen led nød, det var jo samtidig hans største glæde og ærgerrighed.

Undertiden kan hans tanker være opfyldt af had mod menneskene. I en qivitoq-sang fra Sydgrønland synger en ung mand fuld af bitterhed mod sin faster, der forbød ham at ægte hans elskede:

»Hvor forbandet, hvor harmeligt! selv kan hun nu gå og æde fin mad -
mens det er kommet så vidt for mig, at jeg må leve af mos og lav,
ja, det er kommet dertil, at jeg må nøjes med muslinger for spæk.
Hvor harmeligt, hvor svidende! - Hun kan gå klædt i sine varme pelse!
Hun kan gå til sengs hver dag i varme edderdun
- mens jeg nu kun har en skindstump, en lap af mit kajakskind til pude!
- mens jeg nu kun har min skindstump fra kajakhullets bund til tæppe!¹⁰⁾

Møder en qivitoq andre mennesker, mens han er i ondt lune, kan han godt finde på at overfalde dem; måske er det dog ikke altid for at få slukket sin hævnthirst, måske

¹⁰⁾ og ¹¹⁾ oversat af William Thalbitzer: Inuit sange og danse fra Grønland 1939, p. 41 og p. 42.

er det også undertiden en slags selvforsvar, fordi han er bange for, at de vil tvinge ham til at gå hjem igen.

Men ofte føler han en voldsom længsel efter at tale med, ja bare se et andet levende menneske, selv om han ikke vover at give sig til kende.

I en anden sang fra Sydgrønland synger en ung qivítoq efter først at have fortalt om den yndige pige, han ikke kunne blive gift med:

»Op på fjeldet steg jeg nu, op for at spejde.

Der kommer just en konebåd roende ind gennem Storefjord.

Om jeg nu bad dem lande histnede og slå telt!

Å ja, hvor vidunderligt, om de vilde slå telt dernede!

Nærmere ved dem, fløjtede jeg et pift i mine næver -

endnu lidt nærmere ved dem - opløftede jeg et ræveskrig.«¹¹⁾

Mange gange har qivítoq'en dog givet efter for sin længsel og har givet sig i snak med de mennesker, han har truffet, enten rensjægere eller kvinder, der var ude at samle bær. Qivítoq'en har så spurgt nyt om slægt og venner og også fortalt lidt om sit eget liv. Det er jo netop ad den vej, man har de fleste oplysninger om qivítut.

Når folk er kommet hjem og har fortalt om deres møde, er de gerne blevet troet, kun missionæren har stillet sig lidt tvivlende. I enkelte tilfælde har tiden givet ham ret, idet liget af de formodede qivítut er blevet fundet under omstændigheder, der viser, at de må være omkommet dengang, de forsvandt.

I andre tilfælde har missionæren måttet indrømme, at der vist alligevel var noget om snakken. I Godthåbs gamle missionsprotokol fortælles om en grønlander, Lars, der mentes omkommet på en rensdyrjagt i 1782. Fire år efter skriver missionæren, at grønlanderne ofte har fortalt, at de har set ham oppe i fjorden, og at han også har været ved husene i Sardloq om natten uden dog at gøre fortræd, blot har han lagt fangstredskaber, som han fandt ude, ind i husene, og når de lå inde i husene, har han bragt dem ud. Missionæren havde dog ikke troet på det, men nu var der en kone, som var tilflyttet andet steds fra, der, mens hun en sen aften var ude at plukke bær, havde mødt en mand, denne Lars, som havde spurgt hende ud. Missionæren slutter: »Historien får sin troværdighed deraf, at kvinden opregnede Sardløkker (folk fra bopladsen Sardloq) hvilke Lars havde spurgt om, som hun aldrig tilforn havde hørt tale om. Hendes fortælling om hans øjne og hans klædedragt kan gjerne skrives på indbildningens regning.«¹²⁾

Det fortælles også, at det er sket, at en qivítoq om natten er kommet til en boplads og i al hemmelighed har vist sig for et menneske. Følgende historie har jeg hørt i Fiske-næsset. Det skulle være foregået for et par år siden:

¹¹⁾ Se fodnote side 459.

¹²⁾ Atuagagdliutit nr. 19, 1954, p. 5, ed. Mads Lidegaard.

Tegning fra Rinks »Eskimoiske Eventyr og Sagn« af en indlandsbo, der dræbes af en kajakmand med harpun, blærepil og spyd, fordi indlandsboen har dræbt et menneske.

Sebastian var engang sammen med nogle andre ude på øen, der ligger overfor Fiskeræset. Bag en fjeldryg fik de øje på de sorte skikkelser, som de efter lidt snak frem og tilbage blev enige om måtte være to store fugle. De tog hjem og tænkte ikke mere over det, men om natten så Sebastian pludselig, at der kom to sorte mennesker gående op mod huset. Han blev helt stiv af skræk, da de kom ind i huset, men de sagde, at han ikke skulle være bange. De fortalte nu, at de havde hørt samtalen om de to fugle og var kommet for at fortælle, at det ikke var fugle, men derimod qivítut, nemlig dem selv. De var sorte over det hele med undtagelse af en lille, hvid plet inde i håndfladerne. Når også denne blev sort, sagde de, forsvandt det sidste minde om, at de engang havde været døbt. Der stod en skål med kogt sælkød på bordet, og den ene qivítóq bemærkede, at det var længe siden, de havde smagt den slags mad; Sebastian bad dem derfor spise så meget, de ville, inden de gik.

Næste morgen var det virkelig også svundet betydeligt i sælkødet.

Det er hændt, at en qivítoq er vendt tilbage til sin boplads efter kortere eller længere tids ophold i den store ødemark. Det er ikke nogen let beslutning at tage, men den dag, hvor længslen efter andre mennesker bliver alt for overvældende, eller den dag, hvor han forstår, at han vil omkomme ynkeligt, hvis han ikke kommer i forbindelse med andre mennesker, sætter han al skam og undseelse til side og vender hjem.

Der er tilfælde, hvor en sådan qivítoq straks er blevet jaget på flugt igen, fordi folk ved synet af ham er blevet bange og har skudt efter ham. Han havde jo forbindelse med det onde.

I andre tilfælde har man nok taget imod ham, men med stærke forbehold. Har et menneske først een gang sat sig så grundigt uden for samfundet, er det meget vanskeligt påny at blive accepteret. Man føler sig lidt usikker og angst over for ham. Hvad har han set og oplevet derinde i det store, ukendte indland? Hvilke kræfter har han været i forbindelse med?, og hvordan har han kunnet klare sig alene så længe? Man lytter begærligt til den hjemvendte qivítoqs fantasifulde beretning om sine oplevelser, eller måske snarere hallucinationer i ensomheden, men for altid vil der stå et lidt uhyggeligt skær ved ham, han vil vedblive at være en ener, en særling.

I begyndelsen af denne artikel er nævnt, hvor stor en rolle qivítut spiller i grønlændernes fantasi. Også børnene hører tidligt om qivítut og fortæller halvt hviskende hinanden om deres egne erfaringer, og hvad de har hørt de voksne berette.

Qivítut kan også bruges som et skræmmemiddel over for uartige børn. I Fiskeræsset har jeg hørt, hvordan der en aften blev sagt til en lille dreng, som allerede var puttet i seng, men alligevel blev ved med at hoppe ud på gulvet: Qivítorssúp orneqinavátit! Pas nu på, ellers kommer den store qivítoq! Det hjalp, men kun for en tid, så stod drengen igen der på gulvet. Da gentog faderen sine ord og pegede ud af vinduet op ad den nærliggende lille fjeldryg, hvor man svagt kunne skimte en mørk, truende skikkelse. Så kan det nok være, drengen forsvandt under dynen i en fart, og man hørte ikke en lyd fra ham resten af aftenen. Det bør måske lige tilføjes, at der netop på det pågældende fjeld står en nydeligt bygget varde.

Qivítut-historierne flourer især i den mørke vintertid, hvor sindene er særlig modtagelige.

Når en kajakmand bliver borte på havet eller omkommer på anden måde, og hans lig ikke bliver fundet, er der altid nogle, der vil tro, at han er gået til fjelds og er blevet qivítoq. Især i ældre tid var denne opfattelse uhyre udbredt, og i et gammelt nummer af Atuagagdliutit (Grønlands første blad) går en kateket irecte med sine landsmænd og beder folk ikke føje en ny sorg til den, som de omkomnes efterladte allerede har haft ved at miste deres forsørgere, ved at tale om, at de er blevet qivítut, for så må de efter-

ladte jo også opgive håbet om gensynets glæde i det andet liv. »Nej, lad os om dem, der omkomme på det farefulde Hav, blot tro, at de udhvile deres Lemmer paa Havbundens store Begravelsesplads og at deres Sjæle leve i Evighedens Glæde«. ¹³⁾

Troen på qivítut kan give forklaring på mangt og meget i det daglige liv, som ellers ikke er umiddelbart forståeligt.

En aften, mens snestormen raser udenfor, sidder en familie lunt og rart inden døre med petroleumlampen tændt. Pludselig får en af dem øje på et mørkt, uhyggeligt ansigt presset mod ruden. Men da de endelig er kommet sig af deres forskrækkelse og får kigget udenfor, er der intet at se.

En mand står uden for sit hus en mørk vinteraften, da han ser, der kommer en kajak ind. Han tror, det er en af hans husfæller og råber ud til ham, men får intet svar. Manden går helt ned til stranden og råber igen. Stadig intet svar fra kajakmanden. Han gribes da af angst og styrter op til huset, hvor han fortæller, hvad der er sket. Flere modige mænd går med ham ned til stranden, men nu er der ingen kajak at se.

En fanger, der er ude i sin kajak, møder en enlig kajakroer, som straks iler bort, da han ser sig iagttaget. Fangeren når dog at konstatere, at det er en mand med langt, gråt skæg, som han aldrig har set før.

Mørke skikkelser, der lister sig bort.

Ukendte fodspor i sneen.

Ting, man har lagt et sted, finder man næste dag et andet sted.

Ting forsvinder sporløst.

Nogle børn er ude for at plukke bær, da der pludselig kommer en stor sten rullende ned, uhyggeligt nær ved dem. De bliver skrækslagne, flygter og hører da et mærkeligt fløjt, som bestemt ikke kan skyldes nogen fugl.

Hvad står der bag al denne mystik, og alle de mange lignende hændelser, som for en tid kan optage sindene og tilfredsstille et vist spændingsbehov i den grønlandske hverdag?

Folketroen giver svaret: Qivítut.

¹³⁾ oversat af Signe Rink: Kajakmænd 1896, p. 94.